

П. РАБІНОВИЧ

*професор кафедри теорії та філософії права
Львівського національного університету
імені Івана Франка,
академік НАПрН України*

О. ГАРАСИМІВ

*викладач кафедри цивільно-правових дисциплін
Львівського державного університету
внутрішніх справ*

УДК 340.12., 341.231

Значення рішень Європейського суду з прав людини у справах проти України для удосконалення її законодавства

У статті аналізуються можливості впливу тих рішень Європейського суду з прав людини проти України, в яких він вказує, що причиною порушення конвенційного права є певні недоліки національного законодавства. Проведено класифікацію таких рішень за чотирма критеріями: зміст тих конвенційних прав, які мають бути ефективно забезпечені відповідними законодавчими нормами; характер зазначених недоліків; вербальна форма викладу висновків ЄСПЛ щодо недоліків законодавчих гарантій конвенційних прав; галузевий розподіл виявлених ЄСПЛ недоліків національного законодавства в рамках системи права України. Зроблено висновок, що такого роду рішення ЄСПЛ можуть вважатися повністю виконаними, якщо Україна не тільки виплатила заявнику справедливую компенсацію, а й усунула згадані законодавчі дефекти.

Ключові слова: Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод, Європейський суд з прав людини, законодавчі гарантії конвенційних прав, дефекти законодавчого правозахисту.

Вступні зауваги. Україна як член Ради Європи, ратифікувавши у 1997 р. Конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція), зобов'язалась виконувати ухвалені щодо неї рішення Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Ідеться не тільки про обов'язок виплати державою заявникові справедливої компенсації за порушення його конвенційного права, а також про обов'язок усунути ті недоліки національного законодавства, які – за висновком ЄСПЛ – спричинили таке порушення. Щодо другого виду обов'язків України ситуація актуалізувалась у зв'язку з тим, що в останній період ЄСПЛ досить часто почав у своїх рішеннях звертати увагу на такі випадки, коли причиною порушень прав людини були певні дефекти саме її законодавства. Найбільш яскраво це виявлялось у так званих пілотних (а також квазіпілотних) рішеннях ЄСПЛ.

Означена тенденція у практиці Страсбурзького суду дістала пряме відображення у чинному нині Регламенті ЄСПЛ (станом на 1 липня 2014 р.) [1]. Так, у ч. 5 і ч. 7 його правила 61 прямо йдеться про те, що при ухваленні пілотних рішень він може вказувати на ті заходи загального (тобто насамперед законодавчого) характеру, які, на його думку, має вжити держава-відповідач аби усунути, якщо можна так висловитись, законодавчу причину порушень прав людини. Означені нормативні положення цього Регламенту діють ще з березня 2011 р.

Звідси випливає принципово важливий висновок, зокрема, і щодо вимог до виконання рішень ЄСПЛ. Як відомо,

зазвичай (принаймні в Україні) такі рішення вважаються виконаними, якщо держава-відповідач сплатила заявникам передбачену ними (рішеннями) справедливую компенсацію за порушення їхніх конвенційних прав; навіть якщо й не були ліквідовані ті недоліки законодавства, які ЄСПЛ у своїх рішеннях вважав безпосередньою причиною таких порушень. (До речі, саме у цьому, як видається, можна вбачати одну з обставин, які зумовлюють те, що показники виконаності рішень ЄСПЛ, котрі наводяться державою-відповідачем, з одного боку, і Комітетом міністрів Ради Європи – з другого, нерідко досить відрізняються.)

Зазначена ситуація заслуговує, гадаємо, на прискіпливу увагу ще й тому, що ЄСПЛ висловлює «претензії» законодавчого характеру не тільки у своїх пілотних рішеннях, а й, як свідчить його сучасна практика, у багатьох інших.

Утім, зазначена проблема досі майже не викликала уваги з боку вітчизняних дослідників; їхні зусилля, як відомо, були зосереджені майже виключно на впливі практики ЄСПЛ на національне (насамперед судове) правозастосування, проте аж ніяк не на національну законотворчість.

Викладеним, вважаємо, пояснюється неабияка актуальність теми, означеної у назві пропонованої статті.

Отож, метою останньої є виявлення та систематизація тих рішень ЄСПЛ щодо України, в яких він констатував, що безпосередньою причиною порушення забезпечуваних Конвенцією прав були ті чи інші недоліки національного законодавства.

Предметом нашого дослідження стали зазначені рішення ЄСПЛ, ухвалені ним за період 2008–2013 рр., в яких фіксувались законодавчі причини порушення конвенційних прав. Загалом таких рішень було виявлено 122 (що складає 20,7% відсотків від загальної кількості його рішень, ухвалених щодо України протягом вказаного шестиріччя). При цьому зазначимо, що оскільки у багатьох із них ЄСПЛ визнавав порушенням не одне, а декілька конвенційних прав, то загальна кількість його законодавчих «претензій» до України може перебільшувати загальну кількість проаналізованих рішень.

Вже наведені щойно показники дозволяють зробити висновок про те, що основна причина порушень прав, передбачених Конвенцією, вбачається ЄСПЛ все ж таки у недоліках правозастосовної діяльності (понад 79% рішень).

Критерії класифікації досліджених рішень ЄСПЛ. Першим таким критерієм було обрано зміст тих конвенційних прав, які мали би бути ефективно забезпечені відповідними законодавчими нормами.

Другий критерій ґрунтувався на розрізненні двох видів означених недоліків: один стосується тих випадків, коли, з погляду ЄСПЛ, у вітчизняному законодавстві констатовано відсутність норми закону, спрямованої на забезпечення та захист конвенційних прав; а інший – тих випадків, коли існуючі законодавчі гарантії таких прав ЄСПЛ вважає недоскональними, неефективними.

Третім критерієм послужила вербальна форма вираження (а, можливо, точніше – деонтологічний статус) висновків ЄСПЛ щодо недоліків законо-

давчих гарантій конвенційних прав, які (висновки) впливають із його рішень. За цим критерієм такі рекомендації розподіляються на два види: 1) *прямі* (коли ЄСПЛ текстуально, «відверто» формулює положення про необхідність прийняти чи змінити певний закон, аби покращити юридичне гарантування права) і 2) *непрямі* (коли подібної прямої вказівки у тексті рішення ЄСПЛ немає, але зазначено, так чи інакше, що чинне законодавство не дозволяє повноцінно гарантувати, захистити в Україні певне конвенційне право).

І, нарешті, як четвертий критерій було використано галузевий розподіл виявлених ЄСПЛ недоліків національного законодавства у межах системи права України.

Отож, спираючись на зазначені критерії, схарактеризуємо стисло основні результати нашого дослідження.

А. За першим критерієм (тобто за **змістом порушеного конвенційного права**) рішення ЄСПЛ, в яких зазначено недоліки законодавчих правозахисних гарантій, розподіляються таким чином:

– порушення права на свободу та особисту недоторканність (ст. 5 Конвенції) було констатовано у 32 рішеннях, що становить 26,2% від усіх рішень ЄСПЛ, в яких містилась критика українського правозахисного законодавства. Прикладом може служити рішення ЄСПЛ у справі «*Nechyporuk and Yonkalo проти України*» (2011), в якому констатувалось, що практика тримання обвинувачених під вартою без конкретного юридичного підґрунтя або за відсутності чітких норм, які б регулювали їх ситуацію – в результаті чого вони можуть бути позбавлені свободи

протягом необмеженого часу без дозволу суду – є несумісною з принципами юридичної визначеності та захисту від свавілля та принципом верховенства права, які червоною ниткою проходять крізь Конвенцію [2];

– недостатній захист права власності (ст. 1 Першого протоколу до Конвенції) був виявлений у 23 досліджених рішеннях (18,9%). Так, у рішенні ЄСПЛ у справі «*Seryavin and Others проти України*» (2010) було вказано на те, що на час розгляду цієї справи не існувало чітких законодавчих положень, які були би підставою для припинення прав часткової власності заявників на горіще їхнього будинку [3];

– порушення права на справедливий суд (ст. 6 Конвенції) ЄСПЛ виявив у 12 досліджених рішеннях (9,8%). Прикладом може служити рішення у справі «*Savitskyu проти України*» (2012), в якому ЄСПЛ зазначив, що «заявник зазнав труднощів при отриманні доступу до матеріалів справи. Ці труднощі були спричинені відсутністю в рамках національного законодавства відповідних гарантій. Кримінально-процесуальний кодекс (мається на увазі Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р. – *Авт.*) передбачав процедуру доступу потерпілих до матеріалів справи після закінчення розслідування її справи за умови, що матеріали справи передано до суду для подальшого розгляду (ст. 217 цього КПК). Кодекс належним чином не регулював питання такого доступу потерпілого або інших причетних осіб на більш ранніх стадіях провадження або у разі, якщо матеріали справи не були передані до суду для подальшого розгляду. Відповідно заяв-

ник не мав належного доступу до матеріалів справи і це істотно вплинуло на ефективність процесу» [4];

– конвенційну заборону катування (ст. 3 Конвенції) ЄСПЛ вважає порушеною у 12 досліджених рішеннях (9,8%). Наприклад, рішення у справі «*Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin проти України*» (2010) ЄСПЛ мотивав тим, що обмеження права заявника на доступ до матеріалів справи на ранніх стадіях провадження, яке стало можливим внаслідок відсутності відповідних гарантій у національному законодавстві, було непропорційним і не відповідало вимозі ефективного доступу до провадження для цілей ст. 3 Конвенції [5];

– порушення права на повагу до особистого та сімейного життя (ст. 8 Конвенції) ЄСПЛ констатував у 7 рішеннях (5,7%). Його найбільш загальну позицію відображає, зокрема, рішення у справі «*Sergiy Volosyuk проти України*» (2009), в якому зазначено, що «перевірка кореспонденції в'язнів, здійснювана в автоматичному режимі на підставі правових норм, які сформульовані в досить загальній формі і які надають адміністрації місьць позбавлення волі широкі дискреційні повноваження у цьому зв'язку, становить практику, яка не відповідає вимогам ст. 8 Конвенції» [6];

– порушення права на свободу вираження поглядів (ст. 10 Конвенції) було констатовано у 2 рішеннях ЄСПЛ (1,6%). Так, у рішенні «*Editorial board 'Pravoye Delo' and Shtekel проти України*» (2010) зазначено, зокрема, що «на той час не існувало національних нормативних актів стосовно державної реєстрації інтернет-видань і що, як стверджував Уряд, Закон України «Про дру-

ковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» та інші нормативні акти, які регулюють сферу засобів масової інформації в Україні, не містили будь-яких положень про статус інтернет-видань або про використання інформації, отриманої з Інтернету, а також відсутність на національному рівні достатньої законодавчої бази, яка б дозволяла журналістам використовувати отриману з Інтернету інформацію без остраху наразитися на санкції, серйозно перешкоджали пресі відігравати роль «сторожового пса суспільства». На думку Суду, повне виключення такої інформації зі сфери застосування законодавчих гарантій журналістських свобод може саме по собі спричинити неправомірне втручання у свободу преси, гарантовану ст. 10 Конвенції, і отже, враховуючи недостатність у національному законодавстві належних гарантій для журналістів, які використовують інформацію, отриману з Інтернету, заявники не могли достатньою мірою передбачати наслідки, до яких могла призвести оскаржувана публікація. Це дає Судові підставу вважати, що вимоги щодо законності, закріпленої в другому пункті ст. 10 Конвенції, дотримано не було» [7];

– порушення права заявників на подання індивідуальної заяви (ст. 34 Конвенції) було констатовано у 2 рішеннях ЄСПЛ (1,6%). Прикладом може послужити рішення у справі «*Vasiliy Ivashchenko проти України*» (2012), яка стосується надання родичам засудженого доступу до матеріалів справи для забезпечення йому можливості звернення до ЄСПЛ, де ЄСПЛ констатував, що хоча Уряд стверджував про

те, що родичі заявника могли допомогти йому отримати копії документів, які були йому потрібні, він, однак, не пояснив процедури, згідно з якою мали діяти заявник та, наприклад, його брат, аби останній міг отримати доступ до матеріалів справи заявника [8].

Далі. По одному рішенням ЄСПЛ проти України (кожне з них становить 0,8% від загальної кількості тих, в яких висловлені зауваження щодо національного законодавства) припадає на виявлення порушень таких конвенційних прав:

– права на свободу зібрань та об'єднань (ст. 11 Конвенції), а саме рішення у справі «*Koretskiy and Others проти України*» (2008) вказує на те, що положення Закону України «Про об'єднання громадян», які регулюють реєстрацію об'єднань громадян, є занадто розмитими, щоб бути достатньо «передбачуваними» для зацікавлених осіб, та надають державним органам занадто широкі межі розсуду у вирішенні питання, чи може певне об'єднання бути зареєстрованим [9];

– права на вільні вибори (ст. 3 Першого протоколу до Конвенції). У справі «*Kovach проти України*» (2008) ЄСПЛ висловив позицію, згідно з якою «не існувало жодного законодавчого положення чи національної практики, що пояснювали б, які саме чинники можна вважати “іншими обставинами”. Зокрема, є незрозумілим, чи слід було вважати “іншими обставинами” ті, які не були передбачені ст. 70 (мається на увазі Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 18 жовтня 2001 р. – *Авт.*), і чи давало це можливість виборчим комісіям та

судам (у разі оскарження таких рішень до судів) обійти формулювання ст. 70 через тлумачення “інших обставин” як таких, що включають обставини, передбачені цим положенням. Крім того, у ст. 70 перелічено події, виникнення яких під час виборів могло призвести до визнання голосування недійсним, тоді як положення ст. 72 регулювали порядок розгляду протоколів голосування і не мали безпосереднього стосунку до таких подій» [10];

– права на оскарження у кримінальних справах (ст. 2 Протоколу № 7 до Конвенції). У рішенні у справі «*Hristov проти України*» (2009) ЄСПЛ констатував відсутність ефективної процедури оскарження в адміністративних справах, оскільки перегляд постанови суду про накладення адміністративного стягнення міг ініціюватися або з огляду на протест, внесений прокурором, або з огляду на клопотання, подане головою суду вищого рівня. Тобто така процедура не була безпосередньо доступною для сторони у справі, оскільки цій стороні дозволялося лише звернутися до відповідних посадових осіб із проханням переглянути справу [11].

Отже, виходячи з наведених показників, можна зробити висновок, що, здавалось би, найгірше забезпечуються законодавчими гарантіями права, передбачені статтями 5 і 6 Конвенції та ст. 1 Першого протоколу до неї. Однак такий висновок був би неточним, оскільки не враховує кількісне співвідношення тих прав, на порушення яких скаржились заявники, і тих порушень, які були зафіксовані у проаналізованих рішеннях ЄСПЛ (такі показники плануємо виявити у подальших дослідженнях).

Крім наведеного, слід окремо звернути увагу на те, що найбільша кількість порушених конвенційних прав була зафіксована ЄСПЛ за 2008–2013 рр. щодо права на ефективний засіб юридичного захисту (ст. 13 Конвенції) – у 52 його рішеннях (42,6%). У зв'язку з цим нагадаємо, що порушення означеного права, зазвичай, «прив'язуються» ЄСПЛ до порушення державою-відповідачем іншого конвенційного права, для захисту якого – з погляду ЄСПЛ – забракло ефективних юридичних засобів. Наприклад, у рішенні у справі «*Uhan проти України*» (2008) ЄСПЛ вказував на відсутність ефективного засобу оскарження невідповідності умов тримання під вартою: «Уряд не продемонстрував можливість за українським законодавством для заявника скаржитися на умови тримання чи не довів того факту, що засоби захисту, які йому доступні, були ефективними, наприклад, що вони могли попередити порушення права (виникнення чи продовження) чи що вони могли б надати відповідне відшкодування. Таким чином, Суд доходить висновку, що мало місце порушення ст. 13 Конвенції у зв'язку з відсутністю у національному законодавстві ефективних та доступних засобів захисту за скаргами заявника щодо лікування та умов тримання» [12]. Схожа позиція висловлена ЄСПЛ також у його рішеннях у справах «*Yakovenko проти України*» (2008) [13], «*Malenko проти України*» (2009) [14] та низці інших справ. У справах «*Verqelskiy проти України*» (2009) [15] та «*Буков проти України*» (2009) [16] констатовано відсутність ефективних засобів юридичного захисту у скаргах на тривалість

відповідно кримінального та цивільно-провадження. Яскравим прикладом також буде рішення ЄСПЛ у справі «*Vogatova проти України*» (2010), де зазначено, що ефективні національні засоби для оскарження конституційності законодавчих положень відсутні, оскільки українська правова система не надає особі права безпосередньо звернутись до Конституційного Суду [17].

Б. Що ж стосується *характеру недоліків законодавчих гарантій правозахисту*, то наше дослідження виявило, що такий недолік, як повна відсутність необхідного законодавчого гарантування конвенційних прав, був зафіксований ЄСПЛ у 97 рішеннях (79,5% від загальної кількості рішень, в яких зазначено, що законодавчі недоліки правозахисту є причиною порушення таких прав).

Одним із яскравих прикладів такого різновиду рішень ЄСПЛ може послугувати його рішення у справі «*Garkaviy проти України*» (2010), в якому він зазначив, зокрема, таке: «Уряд не навіть жодних законодавчих положень чи то Кримінально-процесуального кодексу, чи то інших нормативно-правових актів, які б передбачали, навіть шляхом посилання, процедуру щодо тримання особи під вартою з метою екстрадиції або застосування інших міжнародно-правових заходів правової допомоги у кримінальних справах. Суд вважає, що обставини справи свідчать про те, що затримання заявника протягом зазначеного періоду не було належним чином законодавчо обґрунтовано» [18].

Іншим різновидом розглядуваних недоліків є, як зазначалось вище, недостатня дієвість, недосконалість законодавчих правозахисних гарантій. Його

констатовано у 34 рішеннях ЄСПЛ (27,9%). Для прикладу можна навести рішення ЄСПЛ у справі «*Buryaga проти України*» (2010), в якому вказано, що «відповідне національне законодавство регулює процесуальні заходи, які стосуються ознайомлення з матеріалами справи, процедури передання справи до суду та повернення справи на додаткове розслідування, але не наводить чітких правил щодо того, яким органом, на яких підставах та на який строк може бути продовжено тримання обвинуваченого під вартою» [19].

Отже, саме відсутність необхідних законодавчих засобів правозахисту є найбільш поширеним дефектом законодавчого гарантування конвенційних прав.

Такий висновок мав би орієнтувати вітчизняного законодавця насамперед на заповнення виявлених ЄСПЛ прогалин у законодавчому забезпеченні конвенційних прав.

В. Третій критерій, як зазначалось, стосується *форми словесного викладу* (або ж деонтологічного статусу) вміщених у рішеннях ЄСПЛ його рекомендацій щодо покращення законодавчого гарантування конвенційних прав. Дослідження виявило, що абсолютна більшість таких рекомендацій висловлюється ним у, так би мовити, непрямій формі. І це зрозуміло, оскільки він формально не уповноважений Конвенцією надавати категоричні веління, «вказівки» законотворчого характеру на адресу держави-відповідача, шануючи її суверенітет. (Хіба що тепер за винятком так званих пілотних рішень, стосовно яких він встановив таке повноваження у своєму Регламенті, про

що йшлося на початку цієї статті.) Прикладом може служити будь-яке положення з тих його рішень, де є вказівка на відсутність законодавчого регулювання певних правовідносин або ж на неефективність існуючого регулювання; адже саме за допомогою таких формулювань ЄСПЛ начеби спонукає державу-відповідача до прийняття нових законодавчих актів, які би заповнювали прогалини у правовому полі, або до внесення змін у вже існуючі акти з метою покращення правозахисту.

Проте зрідка ЄСПЛ все ж таки дозволяє собі використовувати й категорично зобов'язуючу форму викладу своїх висновків (навіть і не в пілотних рішеннях). Як приклад можна навести його рішення у справі *«Trosin проти України»* (2012), в якому зазначається, що положення національного законодавства запроваджували автоматичні обмеження частоти та тривалості побачень для всіх засуджених до довічного позбавлення волі та не передбачали будь-якого рівня гнучкості при визначенні того, чи були такі суворі обмеження доцільними та дійсно необхідними у кожному конкретному випадку, навіть якщо вони застосовувались до осіб, засуджених до найсуворішої за кримінальним законодавством міри покарання. Суд вважав, що регулювання таких питань не повинно здійснюватись шляхом запровадження негнучких обмежень та що держави мають розробити власні системи оцінювання пропорційності, які нададуть державним органам змогу збалансувати інтереси особи та держави й врахувати особливості кожного конкретного випадку [20].

Г. Нарешті, четвертий критерій полягає, як зазначалось, у *поділі виявлених ЄСПЛ недоліків українського законодавства за галузями чи інститутами*. Наше дослідження виявило, що значна кількість його недоліків, на які вказує у своїх рішеннях ЄСПЛ, є міжгалузевими. Така ситуація зумовлена тим, що майже кожне з конвенційних прав має, так чи інакше, комплексний характер, а отже, кожен із його різних аспектів може регулюватись нормами окремої галузі права країни-відповідача. Наприклад, недоліки цивільного процесуального права нерідко зачіпають те чи інше матеріальне право, скажімо, цивільне чи трудове (наприклад, рішення ЄСПЛ у справі *«Buchkovskaya проти України»* (2009) [21] звертає увагу національного законодавця на відсутність процедури оскарження тривалого невиконання рішень суду щодо стягнення з роботодавця належних працівнику виплат за трудовим законодавством).

У законодавстві України не передбачена процедура оскарження неналежних умов тримання під вартою – оскарження, спрямованого на отримання компенсації за таке порушення (див., наприклад, рішення ЄСПЛ у справі *«Iglin проти України»* (2012) [22]), а ця проблема стосується водночас і кримінально-виконавчого права, і, мабуть, адміністративного процесуального права.

Також слід зазначити, що досить поширеним міжгалузевим недоліком є надмірна тривалість як цивільного, так і кримінального провадження (прикладом може служити рішення ЄСПЛ у справі *«Vashchenko проти України»* (2008) [23]).

Що ж до поділу виявлених ЄСПЛ недоліків законодавства України за галузевим критерієм, то (як виявило дослідження) їх можна розподілити на такі види:

- недоліки цивільного процесуального законодавства були констатовані у 71 рішенні (що становить 58,2% від усіх проаналізованих рішень);
- на дефекти кримінального процесуального законодавства вказано у 48 рішеннях (39,3%);
- щодо порушення цивільних прав, то на них було зазначено у 29 рішеннях (23,8%);
- законодавчі недоліки у трудовому праві було зафіксовано у 26 рішеннях (21,3%);
- дефекти законодавства у сфері кримінального права було констатовано у 20 рішеннях (16,4%);
- що ж до недосконалості врегулювання конституційних прав заявників,

то її було встановлено у 3 рішеннях (2,5%);

- у галузі земельного права недоліки законодавчого регулювання було виявлено у 3 рішеннях (2,5%);
- на галузь адміністративного судочинства припадає 2 рішення (1,6%);
- одне рішення (0,8%) припадає на дефекти законодавства в галузі екологічного права.

Проблема удосконалення законодавчих гарантій правозахисту відповідно до позицій ЄСПЛ. Складовою частиною нашого дослідження була спроба виявити, чи реалізує (і якою мірою) Україна у своїй законодавчій діяльності вказівки ЄСПЛ стосовно правозахисних недоліків її законодавства. Цю спробу було зроблено, зокрема, щодо чинного КПК України (2012).

Результати означеної розвідки відображено у таблиці.

№ з/п	Зміст законодавчого недоліку, констатованого у рішенні ЄСПЛ	Законодавчі зміни (за КПК України)
1	Відсутність законодавчої процедури призначення захисника для надання безоплатної правової допомоги на стадії касаційного провадження, коли відповідно до Кримінально-процесуального кодексу України така юридична допомога вже більше не була обов'язковою (п. 31 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Shabelnik проти України</i> » (2009) [24])	Не враховано
2	Недостатність законодавчого регулювання тримання під вартою обвинуваченого на етапі судового провадження: відсутність чітко сформульованих положень, які б давали змогу визначити, чи можливо (і якщо так, то за яких умов) на етапі судового провадження у належному порядку продовжити тримання під вартою, встановлене на досудовому етапі провадження на визначений строк, не відповідає критерію «передбачуваності закону», як цього вимагає п. 1 ст. 5 Конвенції; а також що ненаведення судами мотивування при санкціонуванні тримання під вартою протягом тривалого проміжку часу є несумісним з принципом захисту від свавілля, закріпленим у п. 1 ст. 5 Конвенції (пп. 63 і 64 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Vuryaga проти України</i> » (2010) [19])	Враховано (ст. 331)

№ з/п	Зміст законодавчого недоліку, констатованого у рішенні ЄСПЛ	Законодавчі зміни (за КПК України)
3	Законодавчі прогалини з питань міжнародного співробітництва у галузі кримінального процесу, зокрема стосовно видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиції). Наприклад, у п. 73 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Garkaviy проти України</i> » (2010) [18] зазначено, що не існувало жодних законодавчих положень, чи то Кримінально-процесуального кодексу, чи то інших нормативно-правових актів, які б передбачали, навіть шляхом посилення, процедуру щодо тримання особи під вартою з метою екстрадиції або застосування інших міжнародно-правових заходів правової допомоги у кримінальних справах	Враховано (ст. 584)
4	Відсутність ефективних засобів юридичного захисту щодо скарг про законність екстрадиції та тримання під вартою (п. 93 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Raboulov проти України</i> » (2010) [25])	Враховано (п. 6 ч. 1 ст. 581, ст. 584)
5	Відсутність підстав для тримання особи під вартою після направлення справи до суду першої інстанції та до проведення попереднього розгляду справи (п. 58 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Rudenko проти України</i> » (2010) [26])	Не враховано
6	Відсутність законодавчого регулювання доступу потерпілого чи інших заінтересованих осіб до матеріалів справи на більш ранніх етапах провадження, ніж судовий розгляд (п. 71 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin проти України</i> » (2010) [5])	Враховано частково (п. 7 ст. 290)
7	Недостатність законодавчого регулювання положень щодо такого запобіжного заходу, як тримання під вартою на етапі досудового розслідування (у п. 71 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Kharchenko проти України</i> » (2011) звертається увага національного законодавця на те, що практика тримання обвинувачених під вартою без конкретного юридичного підґрунтя або за відсутності чітких норм, які б регулювали такі питання, в результаті може призвести до позбавлення осіб свободи протягом необмеженого часу без відповідного дозволу суду і, відповідно, є несумісною з принципом юридичної визначеності та принципом захисту від свавілля [27])	Враховано (статті 193, 194, 196, 198; частини 3–5 ст. 199, ст. 309)
8	Відсутність законодавчої процедури надання доступу родичам засудженого до матеріалів справи (п. 105 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Vasilii Ivashchenko проти України</i> » (2012) [8])	Не враховано
9	Обмеження права на вільний вибір захисника лише колом осіб, які займаються адвокатською діяльністю (п. 55 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Zagorodniy проти України</i> » (2012) [28]).	Не враховано
10	Відсутність ефективного засобу оскарження невиправдані тривалості досудового розслідування на національному рівні (п. 21 рішення ЄСПЛ у справі « <i>Drogobetskaya проти України</i> » (2013) [29])	Враховано (ст. 308)

Наведена у таблиці інформація свідчить про те, що не менше ніж половину констатованих ЄСПЛ у його рішеннях проти України у 2008–2013 рр. недоліків кримінально-процесуального законодавства було усунено у чинному КПК.

Деякі висновки. Викладені вище результати здійсненого нами змістовного й статистичного аналізу рішень ЄСПЛ, в яких зазначались законодавчі причини порушення в Україні конвенційних прав і свобод людини, можуть, гадаємо, послугувати орієнтирами для удосконалення, підвищення дієвості законодавчих засобів їх забезпечення та захисту. Зокрема, особливу увагу слід приділити усуненню тих прогалин у законодавчому правозабезпеченні, на які ЄСПЛ прямо вказав у своїх рішеннях.

Для більшої повноти та конкретності результатів дослідження й підвищен-

ня рівня їх практичної значимості доцільно виявити питому вагу тих із вказаних ЄСПЛ недоліків українського законодавства, які після набрання сили відповідними рішеннями ЄСПЛ були, так чи інакше, усунені за посередництва законодавчої діяльності.

І останнє. При вивченні стану виконання рішень ЄСПЛ, в яких є його зауваження щодо недоліків національного законодавства як причин порушення конвенційних прав, слід неодмінно з'ясувати, чи було усунено державою такі недоліки. Доки ж цього не зроблено, то навряд чи буде виправданим вважати, що відповідне рішення ЄСПЛ виконане повністю. Тому, мабуть, заслуговує на увагу пропозиція надавати експертизі на відповідність Конвенції та практиці ЄСПЛ не тільки проекти певних нормативно-правових актів, а навіть і проектів законів України [30].

Список використаних джерел

1. Регламент Європейського суду з прав людини [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf.
2. Рішення ЄСПЛ у справі «Nechiporuk and Yonkalo проти України» від 21.07.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
3. Рішення ЄСПЛ справі «Seryavin and Others проти України» від 10.05.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19623>.
4. Рішення у справі «Savitskyu проти України» від 26.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>.
5. Рішення у ЄСПЛ справі «Oleksiy Mykhaylovych Zakharkin проти України» від 24.09.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19614>.
6. Рішення у ЄСПЛ справі «Sergey Volosyuk проти України» від 12.06.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19619>.
7. Рішення ЄСПЛ у справі «Editorial board 'Pravoye Delo' and Shtekel проти України» від 05.08.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19621>.
8. Рішення ЄСПЛ у справі «Vasiliy Ivashchenko проти України» від 26.07.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/32719>.
9. Рішення ЄСПЛ у справі «Koretskiyy and others проти України» від 03.04.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/24530>.
10. Рішення ЄСПЛ у справі «Kovach проти України» від 07.05.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/196124>.

11. Рішення ЄСПЛ у справі «Hristov проти України» від 19.02.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19612>.
12. Рішення ЄСПЛ у справі «Uhan проти України» від 18.12.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19622>.
13. Рішення ЄСПЛ у справі «Yakovenko проти України» від 25.01.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19622>.
14. Рішення ЄСПЛ у справі «Malenko проти України» від 19.05.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19614>.
15. Рішення ЄСПЛ у справі «Vergelskiy проти України» від 12.03.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19622>.
16. Рішення ЄСПЛ у справі «Вуков проти України» від 16.04.2009: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19622>.
17. Рішення ЄСПЛ у справі «Bogatova проти України» від 07.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19612>.
18. Рішення ЄСПЛ у справі «Garkaviy проти України» від 15.05.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
19. Рішення ЄСПЛ у справі «Buraga проти України» від 15.10.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
20. Рішення ЄСПЛ у справі «Trasin проти України» від 23.05.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19619>.
21. Рішення ЄСПЛ у справі «Buchkovskaya проти України» від 16.07.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
22. Рішення ЄСПЛ у справі «Iglin проти України» від 12.04.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
23. Рішення ЄСПЛ у справі «Vashchenko проти України» від 26.06.2008 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
24. Рішення ЄСПЛ у справі «Shabelnik проти України» від 19.02.2009 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>.
25. Рішення ЄСПЛ у справі «Kaboulov проти України» від 10.05.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19622>.
26. Рішення ЄСПЛ у справі «Rudenko проти України» від 25.12.2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
27. Рішення ЄСПЛ у справі «Kharchenko проти України» від 10.02.2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19615>.
28. Рішення ЄСПЛ у справі «Zagorodniy проти України» від 26.10.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19618>.
29. Рішення ЄСПЛ у справі «Drogobetskaaya проти України» від 03.01.2013 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.minjust.gov.ua/19622>.
30. Блажівська Н. Обмежувальний інструмент для Парламенту. Ним має стати Європейська конвенція з прав людини та основоположних свобод і практика Європейського суду з прав людини / Н. Блажівська // Юрид. вісн. України. – 2015. – № 1–2. – С. 10.

Стаття надійшла до редакції 31.03.2015.

Рабинович П., Гарасимів О. Значення рішень Європейського суду по правах людини по справах проти України для удосконалення її законодавства

В статті аналізуються можливості впливу цих рішень Європейського суду по правах людини проти України, в яких він вказує, що причиною порушення конвенційного права є певні недоліки національного законодавства. Проведено класифікацію таких рішень за наступними чотирма критеріями: збереження цих конвенційних прав, які повинні бути ефективно захищені відповідними законодавчими нормами; характер вказаних недоліків; вербальна

форма изложения выводов ЕСПЧ о недостатках законодательных гарантий конвенционных прав; отраслевое распределение выявленных ЕСПЧ недостатков национального законодательства в рамках системы права Украины. Сделан вывод, что такого рода решения ЕСПЧ могут считаться полностью выполненными, если Украина не только выплатила заявителю справедливую компенсацию, но также и устранила упомянутые законодательные дефекты.

Ключевые слова: Европейская конвенция о защите прав человека и основных свобод, Европейский суд по правам человека, законодательные гарантии конвенционных прав, дефекты законодательной правозащиты.

Rabinovych P., Harasymiv O. The Value of European Court's on Human Rights Case Law Against Ukraine for Development of its Legislation

In this article it is analyzed the possibilities to the decision of the European Court on Human Rights against Ukraine, in which it points out that certain disadvantages national legislation have been the reason for violations of Conventional rights, have influence on national legal system. The classification of such decisions on the following four criteria: content of the Conventional rights that have to be provided with effective legal norms; these types of flaws; verbal form of ECHR conclusions' expression about the shortcomings of legal safeguards treaty rights; sectorial distribution of identified deficiencies ECHR national law within the law system of Ukraine, has been provided. It is concluded that such ECHR rulings can be considered fully met if Ukraine not only paid fair compensation to the applicant, but also eliminated the mentioned legal defects.

The abovementioned results we committed by legal and statistical analysis of ECHR judgments, which were noted legal causes of Conventional rights' and freedoms in Ukraine violations can serve as a meaningful guidelines to improve the efficiency of legal means to ensure and protect the rights and freedoms of human and citizen in Ukraine. In particular, special attention should probably be paid to the elimination of gaps in the legislative inurement of human that are directly pointed by ECHR in its decisions.

For more complete and concrete results of the research and its practical significance improvement, advisable to identify the proportion of those with these deficiencies ECHR Ukrainian legislation, which, after the entry into force of the relevant decisions of the ECHR were somehow resolved through the mediation of legislative activity.

And the last one statement. In clarifying the status of the ECHR judgments, which are his comments on the shortcomings of national legislation as causes of violations of Convention rights, should certainly examine whether the state eliminated the following disadvantages. As long as this is not done, the relevant decision of the ECHR to be completely satisfied unlikely to be justified. So important proposals subject expertise with the Convention and the ECHR practice not only certain projects of legal acts, and even draft laws of Ukraine.

Keywords: European Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, the European Court of Human Rights, legislative guarantees of conventional rights, legal advocacy defects.